

^v SOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 31. V torek 2. avgusta 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Oče: Pokaži Honzejevo pismarico, da ti berem, kar so drugo-tečajarji pisali; le poslušaj:

Pp, Bb, Rr, Hh, Kk.

Peter in Pavl sta bila aposteljna. Papež so v Rimu. Betlehem je mestice, kjer je bil Jezus Kristus rojen. Bogomil in Bogoslav ste slovenske, možke imeni. Radiše je vas na Koroškem. Homec je okrogel hrib. Hvala Bogú.

Tonč: Prav lepe reči so pisali, pa tudi mi smo se dones lepih reči učili, smo se učili od *jedil*; oče! alj veste, kaj je to: jedilo?

Oče: Prej ko ne bodo to tiste reči, ki jih jemo, Nemec jim pravi Nahrungsmittel. No! kaj pa so pravili vam od *jedil*?

Tonč: Hišo in hišne dele že poznate, tiste prostore že veste imenovati, kjer ljudi prebivajo. Pa to samo, so dalje pristavili, še ni dosti, da človek živeti more. Hitro smo vedeli povedati, da je njemu še treba jesti. Tudi to je Bog tako modro in dobro preskerbel; veliko veliko je reči, ki jih človek jesti more in sme. Smo tarih reči imenovali; rekli smo: reči, ki jih človek je, so: kruh, meso, župa alj bolje rečeno juha, mleko, močnik, klobasa, pečenka, čvrtje, krapí, nudleji, sir, špeh; kaj pa pride v vsako jed, da bolje diši? sol, smo djali, — v juho tudi žofran, poper, — v nektare jedi tudi kis alj jesih, olej, začimba alj kramenija; te reči in še več drugih mi jemo, zato jim rekamo jedila. Pravili so nam g. učitel tudi, kje in kako poper, žofran in začimba raste, prav tanjko smo poslušali, serčno je nas veselilo, kej od tih krajev slišati.

Ko je nazorni uk končan bil, smo začeli rajtati; dones smo dvojko soštevali in odštevali.

Oče: Le povej, kako so g. učitel se tega podstopili?

Tonč: Poklicali so mene k deski in rekli: naredi Tonček! eno čerto na desko; pristavi sedaj še dve čerti, — tako! koliko jih sedaj imaš na deski? Imam 3 čerte na deski. Koliko je taj eno in dve? Eno in dve so tri. Le pusti te tri čerte na deski, pod njimi pa naredi dve čerti; tako! Pristavi sedaj še dve čerti, koliko je jih na deski? Koliko je taj dve in dve? 2 in 2 so 4. Za menoj so poklicali Butejevo Nežo in djali: Le pusti čerte pri pokoju, ki jih je Tonček pred teboj naredil, alj pod dvema čertama naredi sedaj 3 čerte; prav! Pristavi jim sedaj še dve čerti, — dobro! Koliko čert imaš sedaj na deski? Jih imam 5. Koliko je taj 3 in 2? 3 in 2 je 5.

Oče: Sedaj pa že čutim, kako so g. učitel na viš lezli do 8 in 2 je 10; zakaj 10 ne smemo nikolj preseči. Kako so pa tedaj se obnašali, če kdo ni znal prav narediti?

Tonč: Ucarjev Ferjan ni vedel povedati, koliko je 7 in 2; hitro so mu ukazali narediti 7 čert na desko, pristavi, so djali, eno čerto, koliko jih imaš? Imam 8 čert, pristavi sedaj še eno, koliko je jih sedaj? Sedaj je jih 9. Koliko je bilo narprej čert na deski? 7 je jih bilo. Koliko si jih pridjal? 2 sem pridjal; koliko je jih pa sedaj? Sedaj je jih 9. Koliko je taj 7 in 2? Lahko je sedaj povedal: 7 in 2 je 9. Potem smo kupovali orehe, jajca in peresa, pa vselej po dve, tako dolgo, da smo znali dvojko poredoma in neporedoma urno in gladko soštevati.

Oče: Kako ste pa odštevali?

Tonč: Ukazali so narediti 10 čert na desko, dve potem odbrisiati, in so prašali, koliko imaš še čert na deski? Je jih bilo še 8; potem smo rekli: 2 od 10 ostane 8, alj pa tudi: 10 manj 2 je 8. Za tim so rekli narediti 9 čert, spet 2 pobrisati, in so ravno tako prašali, tako je šlo zmiram nižej do 2. Ko smo to že dobro znali, so nam naložili nekaj iz glave zrajtati; postavim: nekdo je imel 7 jabuk, je pa dve snedel, koliko je jih mu še ostalo; ravno tako s orehi, peresi, krajcarji itd. to je bilo kratkočasno. Slednič so dali sedaj nekaj soštevati, sedaj spet odštevati, vsigdar po 2, pa vse križema. Tudi dve pismenki, ki ste si tudi po glasu podobne, smo se dones naučili. Kako se pravi

tistemu hisnemu delu, skoz katerega v hišo stopimo, ga je treba prej odpreti. To so *duri*, smo hitro vedeli. In slovke *du* smo poiskali tihnico *d'*; tudi iz sledečih besed smo dobili *d'*: di la, di na, du ša, du pir, de dej, de vet, do bro, do nes, da leč, da ber; od dabra so nam čudnih reči povedali, clo njegovo podobo so nam pokazali, to ima debel in dolg rep. — Temu glasu je močno podoben glas *t'*, nič ni treba družega, kakor malo bolj pritisnuti in mesto *d'* imamo tihnico *t'*. Dobili smo tihnico *t'* iz sledečih besed: Ti ne, ti ho, tu jec, tu li ti, te lo, te ta, to rek, to plo, ta bla, ta pa ti.

Oče: Pisati, se mi zdi, bode pa težko te dve pismenki? Nobenej drugej niste podobne.

Tonč: Pač! *d* je podoben glasnici *a*, samo da druga debela čerta malo višej seže, in tihnica *t'* je podobna glasnici *i*, samo da se pika ne naredi in da se debela čerta tudi malo višej potegne.

Oče: Lej! tega še jaz nisim vedel, g. učitel imajo že prav, da vas na take reči opomenejo, se veliko ložej in hitrej učite.

Tonč: G. učitel so potem se podali k drugim učencom, nas je pa celo uro Jernejev Nacej učil, tole je nam vkažal pisati: di ša va di ši, do bi mo te to, o ni se po te pa jo; vo da je topla, te be ze be, li pa ze le ni, ta va mo po te mi, po pi je mo vi no.

Oče: Glej ljubi Tonček! kako lepe stavke že naš pisati, le malo ti manjka, da vsih pismenk ne znaš.

Tonč: Kar je tudi veliko vredno, je to, da že vem povedati, koliko slovčk ima kaka beseda, iz katerih pismenk je kaka slovka složena; to nas g. učitel posebno dobro urijo.

Oče: To je tvoja sreča; boš vidil, kako lahko in pravilno boš sčasom pisal.

Poboljšani sin.

V nedeljo popoldne je bilo. Z učeliša, v katerem je malo prej trobenta svoj „trarara“ pela, dere množica veselih alj klavernih učencov in mestnjanov. Pred neko hišo stoji kripica, z lepim konjem naprežena. V hiši za mizo, na kateri je stalo mnogo jedil, sedi zali mož, in se prijazno z gospodarjem in gospodinjo pogo-

varja. — Kar odpro se hišne vrata, in z pozlačenimi bukvicami podarjen Janez, tretušolec, stopi pred očeta, kateri ga ves ginjen poljubi. — Koliko veselje za očeta! — Gospodar nosi bokal vina za družim z pivnice. — Vsi so veseli, vsi gledajo v pridnega učenca.

In Tone!

Oh Tone se je, kakor vselej, tudi zdaj v peti šoli prav prav slabo obnosil. —

In kje je Tone! —

Tone ne pride.

V hiši, ktera je prej od veselja donela, je zdaj žalostna ti-hota. Konj je sprežen; oča Andrej in gospodar išeta zgubljenega Toneta po svih ulicah. Nikjer ga ni, nobeden ga ni vidil. Solnce zahaja — Toneta ni. Čuvaj kliče deseto, enajsto, dvanajsto uro — Toneta ni. — Tudi drugi, tudi tretji dan ne. — Zastonj je bilo vse iskanje! — Strahu, kaznovan biti, jo je pač Tone pobri-sati vtegnil.

Kolka žalost za ljubo mater, za sestre, viditi, da se oča brez Toneta domu prepelja, in zvediti, da je pobegnul alj se po-gubil! — Oče ga pusti so pismih po svih kantonskih gospodskih iskati, tode zastonj! — Noč in dan se jokajo za njim nesrečni starši, se jokajo brat in sestre. Naj se tudi podveržejo ponižno nezapopadljivi božji volji — tudi čas njih serčnih bolečin ne ozdravi.

Tri leta je minulo, kar se je žalostna zgodba perpetila. Ja-nez nastopi sedmo šolo, ravno je doma na šolskih praznikih. Na-mest da bi postopal, okolj duhovnov in grajšin beračeval — ka-kor je nekterih učencov gerda navada — pomaga starišem pri delu, alj ponavlja kar se je učil, se pripravlja za sedmo šolo zvečer in ob nedeljah starišem kaj od žemljoznanstva, od šeg starih Rimljanov pripoveduje, alj jim pa — kaj lepega z godo-vinskih bukev bere.

Bil je lep večer, pod staro lipo zbrana družina se ravno od Toneta pogovarja, kar pride človek, in poda Andreju neko pismo. Ko se luč prinese, vzame oče očala pismo odpre, in — od ve-selja po koncu skoči. — „Naš zgubljen Tone nam piše!“ — Vsi

potihnejo. — Mati sterga pismo možu z rok, materi hčere, tima Janez — da ni dosti manjkalo, da pisma raztergali niso. „Beri, Janez, beri!“ od vsih strani doni; hvala Bogu, da še živi! kaj piše? kje je? — hitro! hitro! Janez bere:

„Preseščni moji starši!

Kar sem se od Vas ločil, ljubi starši, sem zaupal, da mi bote odpustili; od Vaše ljubezni prepričan, tudi gotovo misliti smem, da bi me zgubljenega, tode poboljšanega sina ljubeznjivo sprejeli. Večkrat sem sklenul, v Vaše naročje, ljubi starši, se nazaj podati. Pa vendar moja krivica, ktira mi zmirej pred očmi stoji, je tako velika, da se domu ne upam. V šoli nisim bil priden, slabo sem napredoval. Strahu zasluženega očitania, sim bežal, kakor bi bil hotel sam sebi zbežati. Tje sim šel v en dan beračevaje, — in se v neko grajšino za pisarja ponudim. Oskerbnik grajšine je bil ojster in zraven še krivičen mož; to me je permoralo službi že čez mesec slovo dati. — Grem spet po svetu, in mislim, kaj bo z meno! Ravno sedim v senci tam, in jem nekaj kruha, ktereга sim si bil za zadnje krajcarje kupil — kar zagledam razplašenega konja z jezdicam po cesti dirjati.

Nisim se dolgo spremišljeval — zakaj malo vredno se mi je zdelo življenje — vstanem, skočim pred konja z jezdicam, in ga vstavim. Hvaležen mi poda gospod roko, potem v mošnjo seže, in mi darilo ponudi, tode jaz ga misem hotel vzeti, ker mi je bla blaga in sladka misel, da sim gospoda morebiti smerti rešil, plačila zadosti. — Zdaj mi veli, da naj vsaj z njim do njegovega stanovanja grem, kar si ne dam dvakrat reči; saj se nisem vedel kam podati. Po poti me poprašuje, kam grem, kje je moj dom itd; jaz mu odgovarjam, tode se pri vprašanju, kam grem? nekaj obotavljam, kar je pač prebrisani gospod hitro čutil. Zakaj doma — u zalem gradu — me čaka ojstra skušnja — z solzami v očeh mu vse lepo naravnost povem. „Ako ti je čez to žal, kar si storil, mi pravi, ako želiš zanaprej dobro djati, hočem, ker otrok nimam, po očetovo za te skerbeti.“ Ves ginjen padem na kolena, in ga z povzdignjenimi rokami zahvalim za tolikanj dobroto. — Precej ob začetku šolskega leta me pošlje v šolo, in me že tri leta podpera, česar mi je treba. Uk mi gre

dobro od rok, in upanje imam, da se bom dobrot milega gospoda grofa vrednega skazal, da bom tudi vam razžaljenim starišem enkrat veselje naredil. Ne žalujte za - me, meni gre dobro. Terdno sem sklenul, se ne prej nazaj podati v mojo ljubo domovino, dokler šol ne doveršim, in v kak stan ne stopim. Tudi moj dobrotnik me nikakor domu ne pusti, in mi je še prepovedal, Vam pisati, kje da se znajdem. Priti hoče kmalo srečni čas, ko bo boljši sin, kakor je Vas zapustil, nazaj prišel. Do tistega časa, ktereга nam vsim skupaj doživeti, vsak dan nebeškega očeta prosim - z Bogam! Še enkrat: Ne žalujte za - meno; zagotovim vas, ljube stariše, da mi je dobro. — Poljubim v duhu Vas, stariše, brata, sestre in ostanem

Vaš

hvaležni sin

Anton.“

Kraj pisanja je bil samo skoz čerko N zaznamvan, tako ni mogel nobedin vediti, kje da je Tone; žalostni so bili stariši, le misel, da se mu dobro godi, je jih nekoliko tolažiti mogla.

(Konec sledi.)

Sprehod.

Hitimo prijatli

Iz hiše na plan,

Oj vse je veselo,

Naj lepši je dan!

Čudimo čudimo

Se božjih reči,

Oj vse nas okoli

Le k Bogu budi!

Glej ptički veselo

Prepevajo zdaj,

Njih pešem razlega

V nebeški se raj.

Iz gojzda odmeva

Že kukovce glas,

K veselju zunajnem

Zdaj vabi vse nas.

Po polju in logu

Vse raste lepo,

Vse čez in okoli

Cvetlice cvetó.

Škerjanci visoko

Se v zraku verté,

In lepo pojejo

Nam pešmi lepé.

In tud prepelica
Se v žitih glasi,
Boga zahvaliti
Nas glasno uči.

Hvaležni bodimo
Bogú iz sercá,
Ker vse, kar je lepo,
Vse on nam le da! —

A. Praprotnik.

Žlahtno serce.

Pred nekimi dni je neka družina, ki je bila v Ameriko srečo iskat, spet v Pariz nazaj prišla. Ves denar je bil možu pošel. Ves truden in pobitega serca se vsede s svojo žalostno ženo in tremi lačnimi otročiči v nekej ulici. Po ravno tistej ulici pride nek delavec, ki svojo južino domu nese. Slišati lačnih otročičev jokanje, ki milo svoje starše kruha prosijo, k njim pristopi, in jim reče. „Ne jokajte se otročiči; dokler je še poštenih ljudi, katerih na Francoskem nikolj ni manjkalo, nobeden od glada v Parizu vmerl ne bode. Tu imate juho in sadje, jejte otročiči in se ne jo — kajte. Ti dobra mati ne bodi tako pobitega serca.“ Kmalo je množica ljudi dobrotljivega delavca in zapuščeno družino obsula, in marsikteri je vbozemu očetu kaj okroglega v roko stisnil. Tudi pridnega delavca nekdo za roko prime, in ga vpraša: „Kaj bote pa vi počeli, da bote jesti dobili? Kaj bom jaz počel, — na vboge bom mislil, ki sem jih nasitil, se bolj tenko opasal, in na večerjo čakal.“ — „Do večera je še dolgo, vzemite to, mu oni odgovori, ter mu tolar v roko stisne, in kupite si zanj kruha. Delavec vzame denar, se zahvali in gre naprej. Al kmalo se spet verne, verže tolar unej materi na krilo rekoč: „Jaz imam dela dovolj, vi morebiti dolgo dela ne bote dobili, vzamite, to pride od ljubega Boga. Melhior.

Zakonosa.

* Mi smo že večkrat v „šolsk. prijatelju“ v misel vzeli, kako dobro ja clo potrebno je, da se naj učitelji, kakor cesarske postave očitno in ostro zaukažejo, večkrat pri učiteljskih shodih snidejo. Vendar so se učiteljski shodi menda *po Koroškem* večji del zanemarali; zategavoljo je vis: ministerstvo 24. maja t. l. č. 4751 po *Kerškem* škofistvu tole zaukazalo, da se ve in spolnuje:

„Da se učiteljski shodi deržijo in prida donesejo, je nar več na tem ležeče, da šolski okrajni ogledi veselja do učiteljskih shodov kažejo in jih modro vodijo. To je sploh znano in skušnja po vsih kronovinah tudi to poterdi. Tistim okrajnim ogledom, kateri še skusili niso, učiteljske shode deržati, se po vsej pravici očitati sme, da s tim očitno na znanje dajajo, kako mlačno svoje imenitne dolžnosti spolnujejo, in zraven tega še svojim podložnim učiteljem žalosten izgled dajajo, obstoječe ukaze zanemarati; le samo to jih izgovarja, ako so prestari alj pa, da se učiteljski shodi zavolj čudno posebnih krajnih razmer deržati ne morejo.“

„Ministerstvo za bogočastje in uk noče ne okrajnim šolskim ogledom ne učiteljem neprenesljivo butaro s tim naložiti, da učiteljske shode vpelje in jih deržati zaukaže. Tam, kjer so krajne razmere posebno težavne, bode zadosti, ako se vsako leto eden učiteljski shod derži. Vendar dobra volja tudi velike zopernosti in ovire premagati zamore.“

„Reči, da se učiteljski shodi zavoljo tega, ker so učitelji tako slabo plačani, deržati ne morejo, ne more nič veljati in je več prazen izgovor, s katerim se hočejo drugi uzroki zakrivati. Temu je že to priča, da učitelji tistih šolskih okrajev, kjer so se učiteljski shodi marljivo deržali in pridno obiskovali, niso nič boljše plačani in jim boljše ne gre, kakor učiteljem tistih šolskih okrajev, kjer so se učiteljski shodi dosedaj čisto zanemarali.“

„Vender smemo upati, da bojo učiteljski shodi tudi v Koroškem vojvodini srečno napredovali. To pričakovati nam ne samo to pravico da, ker se je v nekterih šolskih okrajih že začelo delati, temuč tudi to, ker je povsod znano, kako dobro in koristno je za ljudske šole, če se učiteljski shodi deržijo in modro opravljajo.“

Družtvo sv. Mohora.

* Zgodovina stare zaveze s podobami je za naše družtbenike že celo dokončana. Vender jim samo to knjižico poslati, se ne plača. Za to smo jo tukaj shranili, da bode „stari Urban“ gotov. Zgodovino st. zaveze brez podob smo pa na vse knjigarje že razposlali; ta knjižica se nam posebno za šolske darila pripravna zdi, zato smo jo hitro na vse kraje razposlali, da se za šolske darila lahko kupuje. Pri tej priložnosti smo tudi knjigarjem izročili I. Mojz. bukve v dveh zvezkih od gosp. *Placida Javornika*. Težko se kje najde sv. pismo, da bi tako dober kup bilo, — 33 tisnih pol le 1 gold. sr.!

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler, Natisnil J. Leon u Celovcu.